ח״י אלול

א. וועגן דעם טאָג פון ח״י אלול — דער יום ההולדת פון דעם בעש״ט (ח״י אלול שנת נח״ת) און יום ההולדת פון אלטן רבי׳ן (ח״י אלול שנת קה״ת) — האָט כ״ק מו״ח אדמו״ר געזאָגט אין א שיחה[1], וז״ל:

„ביי חסידים איז פאַראַן אַן אַלטער חסידישער וואָרט אין צוויי אויס־שפּראַכן: א) ח״י אלול איז דער טאָג וואָס האָט געבראַכט און ברענגט אַ לעבן אין אלול. ב) ח״י אלול גיט אַ חיות אין דער עבודה פון אני[2] לדודי ודודי לי״.

פון דעם וואָס כ״ק מו״ח אדמו״ר האָט איבערגעזאָגט ביידע נוסחאות איז מובן, אַז זיי זיינען ביידע אויסגעהאַלטן, און אַז אין יעדן נוסח איז דאָ אַן אויפטו לגבי דעם צווייטן[3].

ועוד: דערפון וואָס כ״ק מו״ח אדמו״ר האָט זיי געזאָגט מיט דעם סדר דוקא, ובפרט אַז ער האָט זיי מסמן געווען מיט „אל״ף״ און „בי״ת״[4] — איז מובן, אַז פריער קומט דער ענין אין ח״י אלול וואָס ער „איז דער טאָג וואָס האָט געבראַכט און ברענגט אַ לעבן אין אלול״, און ערשט דערנאָך קומט דער „בי״ת״ — דער צווייטער (נוסח —) ענין אין ח״י אלול, וואָס ער „גיט אַ חיות אין דער עבודה פון אני לדודי ודודי לי״.

ב. די שינויים צווישן די צוויי נוסחאות הנ״ל זיינען:

א) אין ערשטן נוסח איז דער לשון „(ח״י אלול) איז דער טאָג וואָס כו׳״, משא״כ אין צווייטן נוסח שטייט „ח״י אלול״ סתם, אָן דער הדגשה — „דער טאָג״.

ב) אין ערשטן נוסח — „האָט געבראַכט און ברענגט אַ לעבן״, משא״כ אין צווייטן נוסח — „גיט אַ חיות״, וואָס אין דעם זיינען פאַראַן צוויי שינויים[5]: (א) אין ערשטן נוסח „ברענגט״, אין צווייטן „גיט״. (ב) אין ערשטן נוסח איז עס בלשון עבר און בלשון הוה: „האָט געבראַכט און ברענגט״, און אין צווייטן נוסח איז עס נאָר בל׳ הוה — „גיט״.

ג) אין ערשטן נוסח — „(אַ לעבן) אין אלול״; אָבער אין צווייטן נוסח — „(אַ חיות) אין דער עבודה פון אני לדודי ודודי לי״.

ג. וי״ל אַז די שינויים הנ״ל, זיינען ניט נאָר שינויים (קלים) בלשון, נאָר שינויים עיקריים אין תוכן:

א) דער ביטוי „ח״י אלול איז דער טאָג וואָס כו׳״ איז מדגיש דעם ענין הזמן —

1) לקוטי דיבורים ח״ג ע׳ 946. ספר השיחות תש״ה ע׳ 122.

2) שה״ש ו, ג — ר״ת אלול (אבודרהם סדר תפלת ר״ה (קרוב לתחלתו). פע״ח שער ר״ה פ״א. שער הפסוקים עה״פ. ב״ח לטאו״ח סתקפ״א. ראשית חכמה ש׳ התשובה פ״ד ד״ה עוד יש. ועוד).

3) ראה לקו״ש חי״ט (ע׳ 250 ואילך) — עוד ביאור בב׳ הנוסחאות. וראה לקמן הערה 22.

4) שמזה מובן, דמה שהקדים נוסח אחד להשני הוא לא רק מפני שא״א לומר שניהם כאחד (אבל — שקולים הם*) — עדמשנ״ת כמ״פ בנוגע לפרש״י עה״ת (ראה ס׳ כללי רש״י (ירושלים, תש״מ. תנש״א פ״ד. וש״נ) — כ״א שסדרם הוא בדיוק כו׳.

*) ובפרט שהקדים „אין צוויי אויסשפּראַכן״ — ראה ס׳ כללי רש״י שם בנוגע לפרש״י עה״ת כשמקדים „יש לתרגמו בשני פנים״ וכיו״ב.

5) ועוד שינוי שלישי (אבל — רק בלשון): „לעבן״ (בל׳ אידית) או „חיות״ (בלה״ק). וראה לקמן הערה 23.

ס'איז אַ „טאָג", איינער פון די ימות השנה, אָבער אַ יום מיוחד, „דער טאָג וואָס האָט געבראַכט און ברענגט אַ לעבן אין אלול": ווען מען זאָגט אָבער „ח"י אלול" סתם, איז דערביי ניט (אזוי) מודגש דער ענין הזמן שבו, נאָר בעיקר דער אינהאַלט פון דעם טאָג[6].

אין אַנדערע ווערטער: אין זמן זיינען פאַראַן צוויי ענינים: א) עצם הזמן, ב) תוכן הזמן. לדוגמא — יום השבת, וואָס אין זמן איז ער (א) איינער פון די שבעת ימי השבוע, נאָר זייענדיק דער יום השביעי — דכל השביעין חביבין[7] — איז עס אַ יום מיוחד. (ב) דער יום השביעי פאַרמאָגט אין זיך קדושת שבת, וואָס די קדושה (מצ"ע) איז „למעלה מגדר המקום והזמן"[8], נאָר די קדושה איז מאיר[8] אין דעם זמן פון יום השביעי.

און דאָס איז דער ערשטער חילוק צווישן די צוויי נוסחאות: לויטן ערשטן נוסח קומט דער „לעבן" פון דעם זמן („דער טאָג") פון ח"י אלול, ס'איז אַן אויסגעטיילטער טאָג וואָס ברענגט אַ „לעבן אין אלול"; משא"כ לויטן צווייטן נוסח, קומט דער חיות פון דעם תוכן היום, פון „ח"י אלול" עצמו.

ב) דער חילוק הנ"ל איז נאָך מער בולט אין דעם דריטן שינוי הנ"ל (ס"ב) צווישן די צוויי נוסחאות — אין ערשטן נוסח איז דער לשון „(אַ לעבן) אין אלול", און אין צווייטן נוסח — „(אַ חיות) אין דער עבודה פון אני לדודי ודודי לי":

אין ערשטן נוסח רעדט זיך וועגן דעם „לעבן" וואָס ווערט אַריינגעבראַכט אין דעם זמן פון (חודש) אלול;

משא"כ אין צווייטן נוסח רעדט זיך מלכתחילה וועגן דעם תוכן הענין (עבודה) — דער „חיות" פון (תוכן פון) ח"י אלול, וואָס גיט חיות אינעם תוכן פון חודש אלול, „אין דער עבודה פון אני לדודי ודודי לי" (וואָס איז ר"ת אלול[9], אָבער דער וואָרט „אלול" עצמו ווערט דאָ ניט דערמאָנט).

ג) אויך דער צווייטער שינוי הנ"ל — „ברענגט" אָדער „גיט" — איז אַ חילוק עיקרי: „ברענגט אַ לעבן" ווייזט, אַז דער „לעבן" גופא געפינט זיך במקום אחר, און דער טאָג פון ח"י אלול איז דער „ממוצע", וואָס ברענגט דעם לעבן (ממקום אחר) אין אלול; משא"כ „גיט אַ חיות" מיינט, אַז ער (ח"י אלול) גיט חיות מדיליה.

ד. ויש לומר הביאור בזה:

בנוגע צו חודש אלול געפינט מען צוויי ענינים:

די עבודה פון אלול איז בדרך אתערותא דלתתא[10]. אלול איז ר"ת (כנ"ל) „אני לדודי ודודי לי" — פריער קומט „אני לדודי" (עבודת האדם), און דער־נאָך „ודודי לי" (די אתערותא דלעילא). ד.ה. די אתערותא דלעילא („ודודי לי") איז אַ תוצאה פון עבודת האדם[11]

[ניט ווי חודש ניסן וואָס ענינו איז

6) אף שח"י אלול מציין יום בחודש (בשנה) — הרי: א) אינו דומה להלשון „דער טאָג", לשון המדגיש ענין הזמן. ב) ההדגשה ב„ח"י אלול" היא לא בזה שהוא יום (בשנה), כי אם על הייחוד שביום זה, שזה קשור עם תוכן היום.

7) ויק"ר פכ"ט, יא: בימים . . ויברך אלקים את יום השביעי. וראה פדר"א ספי"ח.

8) שו"ע אדה"ז חאו"ח מהד"ת ס"א ס"ח. ע"ש. ולהעיר מד"ה תקעו תרצ"א (בסה"מ קונטרסים ח"א) פ"א.

9) נסמן לעיל הערה 2.

10) לקו"ת ראה רד"ה אני לדודי (הא'). מקומות שנסמנו בהערה 12. ועוד.

11) ראה ד"ה אני לדודי באוה"ת שה"ש ח"ב (ע' תקמג), ע"פ זח"א פח, א־ב.

אתערותא דלעילא, בלשון הפסוק[12]: דודי לי ואני לו — פריער „דודי לי", און דער־נאך (דורך דער אתערותא דלעילא) „ואני לו"].

נאך מער: דער אלטער רבי זאגט אין לקו"ת[13], אז דער „ודודי לי" פון „אלול" — די „המשכת אלקותו ית' למטה בבחי' התגלות" — איז ניט אין חודש אלול, נאר דערנאך בראש השנה כו'. ווייל דער ענין פון חודש אלול איז — די אתערותא דלתתא.

לאידך אבער, זאגט דער אלטער רבי (דארט גופא[14]), אז אלול איז א זמן פון עת רצון, „זמן התגלות י"ג מדות הרחמים", וואס דער גילוי מלמעלה ווערט אויפ־געטאן (ניט דורך עבודת האדם, נאר) בדרך אתערותא דלעילא. ווי פאר־שטאנדיק פון דעם משל וואס דער אלטער רבי זאגט דארט אויף דעם — אז דאס איז ווי א מלך וואס „מקבלין פניו בשדה ואז רשאין כל מי שרוצה לצאת להקביל פניו והוא מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם".

— ווייל אע"פ[15] אז אלול איז ענינו אתערותא דלתתא (כנ"ל), מוז אבער יעדע עבודה פון א נברא אנקומען צו א סיוע מלמעלה (אתעדל"ע) אויף דער עבודה (כמרז"ל עה"פ[16] מי הקדימני ואשלם). און דאס איז דער ענין פון די הארת י"ג מדות הרחמים בחודש אלול — דאס איז[17] די אתעדל"ע אויף דער עבודה פון אלול, „אני לדודי ודודי לי".

ה. אע"פ אז אלול האט אין זיך ביידע ענינים (הארת י"ג מדות הרחמים מלמעלה און אתעדל"ת) כנ"ל — דאך, זיינען די ר"ת פון ווארט אלול (אני לדודי ודודי לי) מרמז דוקא אויפן ענין פון אתעדל"ת.

וי"ל דעם ביאור אין דעם:

די אתעדל"ע פון אלול — הארת י"ג מדות הרחמים — איז פארבונדן מיט דעם זמן[18] פון אלול: עס זיינען פאראן כמה זמנים בשנה וועלכע זיינען אן עת רצון — וואס איז ניט פארבונדן מיט עבודת האדם, נאר דער אויבערשטער האט מלכתחילה איינגעשטעלט אין (טבע פון) וועלט, אז די זמנים זיינען מצד עצמם אן עת רצון. ועד"ז בנוגע חודש אלול, אז די הארת י"ג מדות הרחמים בחודש אלול איז מצד דעם וואס חודש אלול איז אן עת רצון למעלה, וואס דעמאלט גייט דער מלך ארויס אין „שדה".

אבער דער תוכן ומהות החודש[19] (וואס איז אריינגעגעבן געווארן אין דעם זמן) איז, אדרבה — דוקא דער ענין פון

12) שה"ש ב, טז. וראה אוה"ת ראה (ריש ע' תשצא). שה"ש שם (ועוד). ד"ה דודי לי תרכ"ז בתחלתו. סד"ה אני לדודי עטר"ת. ד"ה אני לדודי הש"ת פ"א. ס' השיחות תש"ג ע' 177. ועוד.

13) שם.

14) שם לב, סע"א ואילך (משא"כ שם כ, ריש ע"ב: כה, ב: לג, א: וכן במאמרי אדה"ז־פרשיות ח"ב ע' תתכה — שאין מודגש שם שאלול ענינו אתעדל"ת. וראה לקמן הערה 21).

15) ראה ג"כ לקו"ש חי"ט ע' 159. ולהעיר מאוה"ת ראה (ע' תתב): אלול המשכת י"ג מדה"ר מלמעלה א"כ מהו אני לדודי, ומתחלה דודי לי מבעי'.

16) איוב מא, ג. ויק"ר פכ"ז, ב. וראה לקו"ש שם הערה 10.

17) לקו"ת ד"ה אני לדודי הב' (לג, ג).

18) ראה לקו"ת שם (כ, ריש ע"ב. לג, א). — ועפ"ז יומתק לשון הלקו"ת כאן (לב, א) „באלול הוא זמן התגלות י"ג מדה"ר".

19) דשמו אשר יקראו לו בלה"ק מורה על תוכן הדבר (ראה שעהיוה"א פ"א. או"ת לההמ"מ (ד, ג). ובכ"מ).

אתערותא דלתתא[20], עבודת האדם[21].

ו. ע"פ הנ"ל וועט מען אויך פארשטיין דעם חילוק צווישן די צוויי נוסחאות הנ"ל בנוגע צו ח"י אלול —

ווייל כשם ווי עס זיינען פאראן די צוויי ענינים (הארת י"ג מדות הרחמים און אתעדל"ת) אין אלול, איז עד"ז אזוי בנוגע צו ח"י אלול. אז דער חיות וואס ח"י אלול ברענגט אריין אין אלול, איז אין יעדע פרטים שבו, סיי בנוגע דער אתעדל"ע שבו (די הארת י"ג מדות הרחמים), און סיי אין דער אתעדל"ת שבו (די עבודה פון אלול):

דער טאג פון ח"י אלול — יום ההולדת פון דעם בעש"ט און פון אלטן רבי'ן — איז א יום סגולה און זמן פון עת רצון; און דערפאר האט עס געבראכט א נייעם „לעבן" אין דעם עת רצון פון אלול, אין דער התעוררות פון אלול וואס קומט מלמעלה (מצד דער הארת י"ג מדות הרחמים).

און דערנאך איז פאראן וואס ח"י אלול מצד תוכנו — פארבונדן מיט עבודת האדם ע"פ תורת החסידות — גיט א חיות אין דעם תוכן פון חודש אלול, אין דער עבודה פון אני לדודי ודודי לי, אז די עבודה פון חודש אלול איז מיט א גאר אנדער חיות.

ז. און דער חילוק איז מודגש אין די שינויי הלשונות אין די צוויי נוסחאות הנ"ל (און בסדרם):

דער ערטשער נוסח — נוסח הא' — רעדט וועגן דעם ערשטן ענין און אויפטו אין אלול, די הארת י"ג מדות הרחמים (וואס קומט אויף צו מעורר זיין די אתעדל"ת). וואס כשם ווי די הארת י"ג מדות הרחמים איז אן ענין פון אתעדל"ע, עד"ז אויך דער „לעבן" פון ח"י אלול וואס איז דערמיט פארבונדן, קומט בדרך אתעדל"ע (מלמעלה למטה[22]), מצד דעם טאג כנ"ל.

און דערפאר שטייט דערביי דער לשון „דער טאג וואס האט געבראכט און ברענגט א לעבן[23] אין אלול":

(א) ס'איז מודגש דער זמן — „ח"י אלול איז דער טאג . . א לעבן אין אלול".

---

20) ראה גם קובץ מכתבים שנדפס בסו"ס תהלים אהל יו"ט (קה"ת) ע' 206: אף כי בחדש הזה שערי רחמים נפתחים . . כללות העבודה הוא בדרך אתערותא דלתתא כהר"ת דאלול שתחלה הוא אני לדודי ואח"כ ודודי לי.

וראה לקו"ש שם (ע' 160), שמטעם זה ענין האתעדל"ע דחודש אלול שייך לחודש ניסן (שענינו אתעדל"ע) ונמשך ממנו. ע"ש.

21) ע"פ המבואר בפנים יומתק השינוי בלקו"ת, שבד"ה אני לדודי הראשון אינו מעתיק התיבות „הרועה בשושנים" (המרמזות על י"ג מדות הרחמים), ובד"ה אני לדודי השני מעתיקן — אף שגם במאמר הא' מבאר אודות הארת י"ג מדות הרחמים —

כי נקודה העיקרית של מאמר הראשון (שהיא המודגשת תיכף בתחילת המאמר) היא ע"ד תוכנו של חודש אלול — אתעדל"ת (אלא שאח"כ מבאר ג"כ ע"ד האתעדל"ע (לעורר עבודת אלול) — הארת י"ג מדות הרחמים);

משא"כ במאמר השני, שעיקרו בא לבאר ענין הארת י"ג מדות הרחמים דאלול.

22) ויש להתאים המבואר בפנים עם המבואר במק"א (לקו"ש שם ע' 250 ואילך) שב' הנוסחאות הם בהתאם לב' הענינים שבח"י אלול: נוסח הא' — ליום הולדת הבעש"ט (מייסד חסידות הכללית), ונוסח הב' — יום הולדת אדה"ז (מייסד חסידות חב"ד)

— כי הבעש"ט המשיך החיות דחסידות (הכללית) בעיקר בדרך מלמעלמ"ט (מופתים וכו'), ואדה"ז — בעיקר בדרך מלמטה למעלה (ראה לקו"ש שם ע' 255. ח"ד ע' 1353).

23) עפ"ז יש לפרש גם השינוי, דבנוסח הא' אומר „לעבן" ובנוסח הב' „חיות" — כי נוסח הא' הוא בעיקר לאלו שהם בתחילת העבודה (או בסגנון הלקו"ת — מלך בשדה, ואלול „הם ימות החול"), ולכן נאמר „לעבן" בלשון אידית: משא"כ נוסח הב' שהוא בעיקר לאלו שכבר ישנה אצלם העבודה דאני לדודי ודודי לי — נאמר „חיות", בלה"ק. וראה לקמן סעיף ח.

(ב) „ברענגט" ווייזט (כנ"ל סוס"ג) אַז דער „לעבן" קומט ממקום אחר — פון דער אתעדל"ע, דער לעבן קומט (ניט פון „טאָג" עצמו, נאָר) מלמעלה, ח"י אלול איז (נאָר) דער טאָג וועלכער ברענגט דעם לעבן.

(ג) מ'איז מדגיש אויך דעם עבר — „האָט געבראַכט" — ווייל דער ענין פון אתעדל"ע איז (לגבי עבודת האדם) אַן ענין פון „עבר"[24], וואָס קומט לפני (און אַלס נתינת כח צו) דער עבודה.

משא"כ אין צווייטן נוסח — נוסח הב' — רעדט זיך וועגן דעם חיות וואָס ח"י אלול גיט אין דעם תוכן פון חודש אלול — „אין דער עבודה פון אני לדודי ודודי לי", וואָס דער חיות קומט (ניט פון „זמן" — „דער טאָג" — נאָר) פון תוכן היום, פאַרבונדן מיט גילוי תורת החסידות[22]. און דערפאַר שטייט דער לשון „גיט אַ חיות" — ווייל דער תוכן פון ח"י אלול „גיט אַ חיות (מדילי') אין דער עבודה פון אני לדודי ודודי לי".

[ועד"ז לגבי דעם אדם, אַז דער חיות וואָס ח"י אלול „גיט . . אין דער עבודה פון אני לדודי ודודי לי" ווערט נמשך (ניט בדרך אתעדל"ע, נאָר) בדרך מלמטה למעלה[22]: דער אדם דאַרף עס אַרויסברענגען מן הכח אל הפועל דורך זיין עבודה].

ח. די הוראה דערפון אין עבודת ה' — איז אין ביידע קצוות:

פאַר די וועלכע האַלטן בתחילת העבודה — ביים „אל"ף" פון אלול — זאָגט מען אַז „ח"י אלול איז דער טאָג וואָס האָט געבראַכט און ברענגט אַ לעבן אין אלול":

א איד קען דאָך טענה'ן — ווי איז שייך, אַז ער, ווייסנדיק מעמדו ומצבו, זאָל קענען מקבל (וקולט) זיין חיות פון ח"י אלול? וואָס פאַר אַ שייכות האָט ער צו אַזאַ יום נעלה!

זאָגט מען אים, אַז אע"פ אַז דו ביסט נאָך בתחילת העבודה (און דו האָסט ניט אָנגעהויבן אפילו די עבודה פון אלול, „אני לדודי ודודי לי", ובמילא איז דאָך לכאורה ניט שייך אַז דו זאָלסט אויפטאָן אַ חיות אין עבודת ה' („גיט אַ חיות")) — אעפ"כ, האָסטו בכח, דורך דעם יום סגולה פון ח"י אלול, צו (עכ"פ) ברענגען אַ לעבן אין אלול.

נאָכמער: ח"י אלול האָט דיר שוין געבראַכט אַ לעבן אין אלול — דו האָסט עס בירושה מאבותיך ואבות אבותיך: און דערפאַר ברענגט עס דיר חיות אויך אין דעם הוה.

ולאידך, איז דאָ די הוראה פאַר „ראשיכם שבטיכם", אַז עס איז ניט גענוג פאַר אים דאָס וואָס ח"י אלול ברענגט אַ לעבן אין אלול, נאָר ער מוז אויפטאָן אַ חיות („גיט אַ חיות") אין זיין עבודה פון אלול.

ולדוגמא — בלימוד התורה: ס'איז ניט גענוג דער ענין פון „ליגמר איניש"[25] — „לגרוס שמעתא מרבי'"[26] (בדוגמא צו „ברענגט אַ לעבן", וואָס דער לעבן איז פריער ניט זיינער, עס קומט ממקום אחר) — נאָר עס דאַרף זיין דער „והדר ליסבר"[25]: נוסף וואָס ער חזר'ט איבער תורת רבו, האָרעוועט ער בשכלו הוא, צו מסביר זיין „טעמי'"[26]. ביז אַז ער איז (אויך) מחדש[27] אין תורה — בדוגמא וואָס

[24] להעיר גם מלקו"ת ויקרא (ג, רע"א) בפירוש „הביאני לשון עבר".

[25] שבת סג, א.

[26] פרש"י שם.

[27] ראה הל' ת"ת לאדה"ז (פ"ב ס"ב) דכ"א מחוייב לחדש בתורה. וכן באגה"ק סכ"ו (קמה, א). ובלשון הזהר (ח"א יב, ב) „לאפשא לה".

ח"י אלול גיט אַ חיות אין דער עבודה פון אני לדודי ודודי לי.

ט. וויבאַלד אַז כ"ק מו"ח אדמו"ר האָט געזאָגט ברביםביידע נוסחאות און געהייסן אָפּדרוקן זיי און מפיץ זיין זיי, איז מובן, אַז באמת זיינען ביידע נוסחאות שייך צו כאו"א מישראל.

וואָרום אפילו דער וואָס האַלט ערשט בתחילת העבודה, מוז ער וויסן אַז סו"ס קען ער צוקומען דערצו אַז ער זאָל געבן (און אויפטאָן) אַ חיות בעבודת ה' מדילי';

ולאידך גיסא, אפילו די וואָס האַלטן שוין אין דער דרגא אַז זיי טוען אין דער עבודה פון אני לדודי ודודי לי, און נאָכ־מער: זיי זיינען בכח צו אויפטאָן אַ חיות אין זייער עבודה — דאַרפן זיי וויסן, אַז דאָס אַלץ איז ניט (אינגאַנצן) זייער אויפטו, נאָר דאָס הויבט זיך אָן פון דעם „לעבן" וואָס ח"י אלול ברענגט (מלמעלה) אין אלול.

וע"ד — אין דער דוגמא הנ"ל פון לימוד התורה — ווי די גמרא[28] דער־ציילט בנוגע לר' עקיבא, אַז בשעת משה רבינו האָט געהערט ווי ר' עקיבא לערנט מיט זיינע תלמידים „ולא הי' יודע מה הן אומרים" איז „תשש כחו", ביז „אמרו לו תלמידיו רבי מנין לך אמר להם הלכה למשה מסיני" איז דעמאָלט „נתיישבה דעתו".

ד.ה. אַז אפילו די ענינים וואָס ר' עקיבא האָט מחדש געווען (וואָס דערפאַר איז משה „לא הי' יודע מה הן אומרים") איז מקורם פון משה רבינו[29], „הלכה למשה מסיני".

(משיחת ש"פ תבא, ח"י אלול, תשמ"ג)

28) מנחות כט, ב.

29) ראה לקו"ש חי"ט ע' 253.

נצבים

א. אויפן פסוק[1] „ומל ה' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך" שטייט אין תרגום[2] „ויעדי ה"א ית טפשות לבך".

בפשטות באַווארנט דערמיט דער תרגום: ווי פּאַסט דער לשון „ומל גו' את לבבך ואת לבב זרעך"? דער ענין פון „ומל" איז שייך דוקא ביי ערלת הלב, ניט בנוגע הלב עצמו. און ווי עס שטייט טאַקע אין אַ פריערדיקער סדרה[3] „ומלתם את ערלת לבבכם" — האָט אויך דאָ געדאַרפט לכאורה שטיין „ומל ה"א את ערלת לבבך ואת ערלת לבב זרעך".

דערפאַר איז דער תרגום מוסיף — כתרגומו בסדרה הנ"ל — דעם וואָרט „טפשות (לבך)", ד.ה. אַז עס איז ווי אַ „מקרא קצר" און ס'איז כאילו ווי דער פסוק וואָלט געזאָגט בפירוש „ערלת לבבך".

מען דאַרף אָבער פאַרשטיין: פאַרוואָס באַווארנט ניט רש"י די שאלה — ע"ד ווי דער תרגום (וכמדובר כמה פעמים[4], אַז רש"י פאַרענטפערט יעדע שאלה וואָס ווערט נתעורר בלימוד פשוטו של מקרא)?

מוז מען זאָגן, אַז לויט שיטת רש"י דאַרף מען די שאלה ניט באַווארענען (צי ווייל קושיא מעיקרא ליתא[5], אָדער ווייל רש"י האָט שוין באַוואָרנט די שאלה אין אַ פריערדיקן פירוש[6], כמדובר כמה פעמים[4]).

1) פרשתנו ל, ו.

2) אונקלוס. ועד"ז בתרגום יונתן.

3) עקב י, טז.

4) ראה ס' כללי רש"י (קה"ת תש"מ) פ"א ס"ב. פי"ז ס"א. וש"נ. ועוד.

5) לכאורה אפשר לתרץ שהוא ע"ד שמצינו בכ"מ הלשון „המול" (פעולת המילה) בנוגע האדם עצמו*, כמו בפ' לך (יז, י) „המול לכם כל זכר", וכיו"ב בכ"מ (ראה לך שם: יב, יג, כו, כז. וירא כא, ד. וישלח לד, טו. שם, כב. כד. בא יב, מד. שם, מח) — ועד"ז בענינינו, שמתאים הלשון „ומל" גם בשייכות להלב עצמו.

אבל אינו. כי במילה כפשוטה שענינה ידוע (הסרת בשר ערלתכם) אין הכרח לפרש בכ"מ הלשון „ערלה"

[ובפרט שברוב המקומות שנאמר הלשון „מל" על האדם עצמו, נאמר בסמיכות לפעולת מילת בשר הערלה, כבפ' לך שם: „המול לכם כל זכר (ותיכף לאח"ז — שם, יא) ונמלתם את בשר ערלתכם" (וראה גם לך שם, יד. שם, כג־כה. וכן בפ' וישלח שם (פסוק יד) מקדים „לאיש אשר לו ערלה". ובפ' בא שם (פסוק מח) „וכל ערל לא יאכל בו")],

משא"כ בנדו"ד, „מילת" הלב, שנזכר (לעיל בחומש רק פעם אחת (עקב שם)** — דוחק גדול לומר שהכתוב יסתום „ומל גו' לבבך", מבלי לפרט „ערלת לבבכם". — ועכ"פ הי' לו לרש"י לפרש זה (ובמכש"כ מת"א שמפרשו).

6) ולכאורה דוחק לומר שרש"י סומך על פירושו (ר"פ בראשית. ועוד) שיש מקראות „שמקצרים לשונם וממעטים תיבה אחת" (וראה פרש"י נח (ט, ו), ויחי (מח, ב) „הרבה במקרא", „והרבה מקראות כו'") — שהרי בכו"כ מקומות מפרש רש"י „מקרא קצר" וכיו"ב (ראה לדוגמא פרש"י: בראשית ד, טו (ב"פ). לך יג, ו. ויצא כט, ב. וישב לט, ד. מקץ מא, יג. שם,

*) אין הכרח לומר שהוא „מקרא קצר" (ראה הערה הבאה) — כ"א שמכיון שע"י פעולת המילה נעשה האדם „מהול", מתאים ע"ז הלשון „המול גו' כל זכר" וכיו"ב (היינו — שעושים **אותו כולו** ל„**מהול**").

(אלא שבנדו"ד קשה לפרש „ומל גו' לבבך" שהקב"ה יעשה שהלב יהי' „מהול" — מכיון שהמושג ד„**מילת**" הלב נמצא רק פ"א בחומש (כבפנים ההערה בסופה)).

) בפ' בחוקותי (כו, מא) „לבבם הערל", אבל שלילת ערלת הלב מתוארת שם באופן (בלשון) „יכנע**" (לא „**מילה**").